



# Startnotitie sectortafel Gebouwde Omgeving

## Inleiding

Het Klimaatakkoord heeft als centraal doel klimaatverandering tegen te gaan. Dit kan onder andere door de uitstoot van CO<sub>2</sub> terug te dringen. Nederland, heeft net als andere landen die het klimaatakkoord van Parijs hebben ondertekend, als doel de CO<sub>2</sub>-emissie in 2050 met 80-95% terug te dringen. Ten opzichte van het referentiejaar 1990. Als tussendoel is vastgesteld dat in 2030 al bijna de helft (49%) minder broeikasgassen worden uitgestoten ten opzichte van 1990. Op basis van de huidige CO<sub>2</sub>-uitstoot betekend dit dat er binnen de Gebouwde Omgeving in Nederland in 2030 een CO<sub>2</sub>-reductie van 3,4 megaton moet zijn bereikt.

Om dit te realiseren is Nederland in 30 regio's verdeeld, die ieder een Regionale Energie Strategie (RES) moeten opstellen waarin moet worden aangegeven hoe deze doelen in 2050 en 2030 worden bereikt. Eén van deze regio's is de provincie Zeeland. De RES Zeeland moet aangeven hoe voor Zeeland de totale opgave van 2018 tot 2050 gerealiseerd kan worden. Het plan moet in juni 2019 bij de Rijksoverheid worden ingediend.

Bijna alle gebouwen in Nederland moeten worden aangepakt om de klimaatdoelen te bereiken. Het gaat om 7 miljoen huizen en 1 miljoen gebouwen in ruim 12.000 buurten die moeten worden afgesloten van de aardgasvoorziening en voorzien worden van schone warmte en van schone elektriciteit. In Zeeland gaat het hier om 185.000 huizen en 15.000 gebouwen (CBS-opgave van niet-woningen in Zeeland). In het klimaatakkoord is gekozen voor een wijkgerichte benadering. Een gestructureerde aanpak waarbij de gemeenten een cruciale rol spelen. Wij zullen in Zeeland hier op aansluiten, en onze Zeeuwse situatie hierin vertalen.

De Regionale Energie Strategie omschrijft de strategie hoe de klimaatdoelen worden bereikt in Zeeland, waarbij de regionale kansen en mogelijkheden voor de energietransitie worden benoemd. In Zeeland draagt de RES de naam het "Zeeuws Energieakkoord". Omdat een groot deel van de opgave ingevuld moet worden door toekomstige technieken, levert de strategie geen blauwdruk op voor de toekomst maar beschrijft voorkeursrichtingen. Met deze onzekerheid in gedachte zullen overheden en partners gedurende lange tijd gezamenlijk moeten optrekken en steeds stappen moeten zetten in de juiste richting. Een van de belangrijkste producten van een RES is dan ook een stevige permanente samenwerkingsstructuur tussen overheden, bedrijven, maatschappelijke partners en bewonersorganisaties, die de basis vormt voor een voortrollende programmering en sturing op die strategie.

## Doelen

De doelstelling van het Klimaatakkoord betekent voor de sectortafel Gebouwde Omgeving in Zeeland dat in 2050 85-95% CO<sub>2</sub> reductie moet zijn gerealiseerd, met als tussenstand in 2030 49%. In de landelijke routekaarten die op dit moment in ontwikkeling zijn, worden aangepaste (tussen)doelen voor verschillende sectoren opgenomen. Gemeenten streven bijvoorbeeld naar het behalen van de doelen voor de vastgoedportefeuille in 2040 en Provincies in 2028.



Tijdens de Zeeuwse Energiedialoog die in het najaar 2017 heeft plaatsgevonden zijn ambities voor het realiseren van bovenstaande opgave voor de gebouwde omgeving genoemd. Deze ambities moeten in de Regionale Energie Strategie concreet uitgewerkt worden.

Ten aanzien van de particuliere woningbouw in Zeeland zijn al grote stappen gezet en is een Zeeuws Energie Akkoord Particuliere Woningbouw (ZEA Particuliere Woningbouw) gesloten. In dit akkoord zijn de landelijke doelstellingen voor de gebouwde omgeving vertaald naar doelstellingen voor de particuliere woningbouw in Zeeland. In Zeeland gaat het om ca. 118.000 particuliere woningen. Het doel van het ZEA Particuliere Woningbouw is de bestaande particuliere woningvoorraad (inclusief VvE's) in 2045 energieneutraal zal zijn. Het tempo waarin dit wordt bereikt (cijfers ten opzichte van 2015) is als volgt:

- In 2020 een daling van 5% van het energieverbruik
- In 2025 een daling van 19% van het energieverbruik
- In 2030 een daling van 34% van het energieverbruik
- In 2040 een daling van 72% van het energieverbruik
- In 2045 energieneutraal

N.B.: Hiermee worden energiebesparing en CO<sub>2</sub>-reductie met elkaar verbonden en hebben gelijke doelen. Het ZEA Particuliere Woningbouw heeft als referentie voor 2015 gekozen, dat waren toen de meest actuele beschikbare cijfers. Uiteindelijk moeten deze uitgangspunten met de landelijke uitgangspunten.

## Organisatie

Om invulling te geven aan de Regionale Energie Strategie van Zeeland gaan VZG, Provincie Zeeland, Enduris/DNGW, Waterschap Scheldestromen en Impuls Zeeland de RES Zeeland opstellen. Hiervoor is vanuit deze organisaties een ambtelijke en een bestuurlijk kernteam ingericht en er is een gezamenlijk plan van aanpak opgesteld. De verschillende sectortafels rapporteren aan deze kernteams.

De RES-opgave van de sectortafel Gebouwde Omgeving kenmerkt zich door: een diversiteit aan woningen en gebouwen, grote geografische spreiding, vele betrokken stakeholders en directe invloed/afhankelijkheid van andere sectortafels, met name de sectortafel Elektriciteit. Dit maakt de opgave voor de sectortafel omvangrijk en uitdagend om deze binnen het gestelde tijds kader te realiseren. Er is daarom voor gekozen om een hoofdsectortafel en sub-sectortafels in te richten, waarbij de hoofdsectortafel de sub-sectortafels inhoudelijk ondersteunt en voor afstemming zorgt. Om een gedragen plan in juni 2019 in Den Haag in te kunnen leveren moeten deze tafels intensief met elkaar aan de slag om begin april 2019 een concept RES Gebouwde Omgeving op te kunnen leveren.

RES Zeeland sectortafel Gebouwde Omgeving bestaat uit de volgende tafels:

sub-sectortafels				
Sociale woningbouw	Particuliere woningbouw	Publiek vastgoed	Commercieel vastgoed	Recreatief vastgoed
Sociale huurwoningen	Koopwoningen Huurwoningen Woningen overige verhuur	Openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen (SBI O) Onderwijs (SBI P) Gezondheids- en welzijnszorg (SBI Q) Kunst, amusement (SBI R) Overige dienstverlening (SBI S)	Groot- en detailhandel, autoreparaties (SBI G) Vervoer en opslag (SBI H) Horeca (SBI I) Informatie/communicatie (SBI J) Financiële activiteiten (SBI K) Exploitatie/handel onroerend goed (SBI L) Vrij- en wetenschappelijk beroep (SBI M) Administratieve dienstverlening (SBI N)	Recreatiewoningen Overige recreatiegebouwen
<b>Hoofdsectortafel</b>				



Voor de inrichting van de sub-sectortafels is gekeken naar de indeling van de Klimaatmonitor (www.klimaatmonitor.databank.nl) om daarmee een directe aansluiting te hebben met landelijke benchmarkgegevens.

## Planning

Activiteit	Planning	Wie
Start hoofdsectortafel	Oktober 2018	hoofdsectortafel
Start sub-sectortafel (bijeenkomst)	November 2018	sub-sectortafels
Vaststellen structuur en inhoudsopgave RES	November 2018	hoofdsectortafel + subsectortafel
Inventarisatie potentie op hoofdlijnen gereed en eerste verkenning kansenkaarten (in eerste afstemming met sectortafel Elektriciteit en Mobiliteit)	December	hoofdsectortafel
Voorleggen en discussie/ bespreken potentie en verkenning kansenkaarten (bijeenkomst)	Januari 2018	hoofdsectortafel + subsectortafel
Samenhang tussen de sectortafels Gebouwde Omgeving, Mobiliteit en Elektriciteit	Eind januari 2019	hoofdsectortafel
Kansenkaarten in relatie tot doelstellingen afstemmen en keuzes maken (bijeenkomst)	Maart 2019	sub-sectortafels + hoofdsectortafel
Visie op Gebouwde Omgeving in 2030 en 2050 met aandacht voor warmteplannen en omgevingsplannen; RES Gebouwde Omgeving in concept gereed	Medio maart 2019	hoofdsectortafel + sub-sectortafels (afstemmingswijze ntb)
Samenbrengen van uitgangspunten en bouwstenen uit de sectortafels	Eind maart 2019	hoofdsectortafels
Oplevering concept RES voor alle sectortafels	Begin april 2019	hoofdsectortafels

### Meer informatie

Bij vragen, bel of mail de procesmanager RES Zeeland sectortafel Gebouwde Omgeving  
 Dorine Peters - van Dommelen  
 Tel: 06 3695 7792  
 dpeters@beryl-vastgoedadvies.nl

Of de overall procesmanager RES Zeeland  
 Marko Kruithof  
 Tel: 06 5512 0673  
 markokruithof@outlook.com



# Bijlage: Werkinstructie Sectortafel

## Gebouwde omgeving

### Algemene kaders (ook voor de sectortafels Mobiliteit en Elektriciteit)

- Volg vanaf de start van de sectortafels de aan te reiken inhoudsopgave van de in te dienen RES. Deze wordt bij de start van de sectortafels aangereikt en nader toegelicht. Er zullen diverse plannen, mogelijkheden, oplossingsrichtingen ter tafel komen. Primaire focus hierbij is de concept RES Gebouwde Omgeving eind maart 2019 in concept gereed te hebben;
- Er zijn landelijke richtlijnen opgesteld en worden nog opgesteld om invulling te kunnen geven aan de RES. Neem hier kennis van en volg de richtlijnen hiervan op. Zo is er een leidraad wijkgerichte aanpak ontwikkeld, de Startmotor voor sociale woningbouw en worden voor maatschappelijk vastgoed Routekaarten ontwikkeld;
- Kern van alles moet zijn 'CO<sub>2</sub> reductie'. Ambities, acties en stappen dienen zo veel mogelijk vertaald te worden naar wat dit concreet betekent en oplevert in de CO<sub>2</sub> reductie; Voor de algemene doorrekening van de plannen wordt vanuit de hoofdsectortafel ondersteuning geboden;
- Benoem in de (uitvoerings)plannen de actoren en verantwoordelijken die daarvoor aan de lat staan. Deze moeten in het proces al vastgesteld en gedragen zijn;
- Lopende initiatieven en successen willen we graag delen. Verzamel deze en breng ze in voor kennis(-ontwikkeling) en mogelijke uitrol;
- Afstemming tussen gemeenten. De ene gemeente heeft nu eenmaal meer mogelijkheden dan de andere. De doelen kunnen gezamenlijk worden behaald;
- Afstemming tussen regio's: Zeeland kan compensatie aanbieden aan andere regio's die meer moeite hebben met het behalen van hun doelstellingen;
- Zorg dat de eindproducten door de belangrijkste partijen gedragen en geaccepteerd zijn;
- Zorg dat de opzet, opbouw, inhoudsopgaven van de eindproducten van de drie sectortafels (Mobiliteit, Elektriciteit en gebouwde Omgeving) gelijk zijn;
- Zorg dat in de plannen van de drie sectortafels ook de monitoring en bewaking is uitgewerkt;
- Stel in de plannen vaste ijkpunten voor op te leveren stukken en sluit aan bij de termijnen zoals verwoord in het Klimaatakkoord (2030 en 2050).

### Opdracht aan de sectortafel Gebouwde Omgeving

Het belangrijkste resultaat van de sectortafel Gebouwde Omgeving bestaat uit een kansenkaart op gemeente niveau met energiebehoeften, mogelijkheden en maatregelen voor verduurzaming van alle gebouwen. Zodat scenario's en opties in beeld komen om de juiste keuzes te kunnen maken om de CO<sub>2</sub> doelen voor de Gebouwde Omgeving te halen.

### Werkvorm

In drie bijeenkomsten zal worden toegewerkt naar de RES Zeeland. De eerste bijeenkomst zullen de sub-sectortafels worden geïnformeerd over de RES en de aanpak. Daarnaast worden sub-sector specifieke vragen gesteld om de volgende bijeenkomst goed voor te kunnen bereiden. In de tweede bijeenkomst gaan de vijf sub-sectortafels ieder werken aan de kansenkaart voor hun eigen sub-sectortafel. In de derde workshop brengen we dit weer samen. De subtafels onderzoeken kansen en mogelijkheden voor het aardgasvrij, energiezuinig en het goed isoleren van woningen en gebouwen in Zeeland.

De opdracht aan de hoofdsectortafel en sub-sectortafels Gebouwde omgeving is:

### Hoofdsectortafel

Hoofdopdracht:

Het samenbrengen van de resultaten van de sub-sectortafels in een RES Gebouwde Omgeving.



Het terugkoppelen van de resultaten naar de sub-sectortafels onderling.

Maak in overleg met de sub- sectortafels één integrale kanskaart voor de Zeeuwse Gebouwde Omgeving op gemeente-niveau; geef de mogelijke maatregelen aan om de doelen te kunnen behalen; geef aan hoe dit kan worden aangepakt, met wie en wat er voor nodig is. Geef aan hoe proces en communicatie verlopen en welke rollen en verantwoordelijkheden noodzakelijk zijn om resultaten te halen.

Centrale vraag is daarbij steeds: Hoe kan binnen de Zeeuwse situatie aan de klimaatdoelstellingen worden voldaan? Wat zijn specifieke kansen, bedreigingen om hier succesvol in te kunnen zijn in Zeeland? Hoe gaan we op korte termijn al besparen (quick wins)? En hoe ziet de uitrolstrategie er uit van kansrijke technologische veranderingen? Hoe gaan we geografisch uitrollen en hoe kunnen we alle sectoren die relevant zijn voor gebouwde omgeving betrekken in de RES en vooral in beweging krijgen?

De hoofdsectortafel heeft een inhoudelijk sturende, coördinerende en faciliterende rol naar de sub-sectortafels voor de totstandkoming van de RES. Deze rol kan eventueel worden voortgezet na oplevering van de RES, om ook een bijdrage te leveren aan de uitvoering van de RES ("gewoon doen").

### **Sub-sectortafels:**

De hoofdpdracht van de sub-sectortafel is de kanskaart maken voor hun eigen sub-sectortafel. Ondersteund door de hoofdsectortafel, brengen de sub-sectortafels hun specifieke situatie in kaart; geven de potentie aan in maatregelen, maken de analyse om te komen tot mogelijke kanskaarten voor hun sub-sectortafel. Gedurende dit proces ondersteunt de hoofdsectortafel met informatie, ook uit andere (sub)sectortafels.

### **Communicatie**

Voor de sectortafel Gebouwde Omgeving wordt door de hoofdsectortafel een communicatieplan opgesteld. Belangrijke aandachtspunten zijn:

- Heldere communicatielijnen met reeds bestaande Zeeuwse initiatieven ;
- Actief informeren gemeenten via portefeuillehouder overleggen, nieuwsbrieven gemeenten over de RES en de samenhang van plannen en maatregelen in de RES. Hoe kan de gemeente zich herkennen in het proces? Wat wordt wanneer van ze verwacht?
- Hoe worden (individuele) bewoners actief geïnformeerd? Welke relevante burgerinitiatieven en informatiekanalen zijn er, hoe kunnen ze worden benut?
- Duidelijk website over alle activiteiten en samenhang van de RES;
- Communicatie via multi-media.

### **Deelnemers sectortafels en tijdbelasting**

Het aantal deelnemers per sub-sectortafel is verschillend. Iedere subsectortafel kiest een eigen voorzitter. Een notulist wordt geregeld door de hoofdsectortafel. De tijdsbelasting voor deelname aan de sectortafels is voor eigen rekening. Er zijn drie bijeenkomsten gepland. Een eventueel vervolg wordt in de derde bijeenkomst bepaald. De nu gevraagde tijdsbelasting is 2 uur voor de eerste bijeenkomst en 2 x 1 dagdeel voor de volgende bijeenkomsten.

